

fogalmát: úgy látszik tehát, hogy a város és falu ellentétének megoldását, amely a szocializmus egyik programja, ez a fejlődés, szuburbanizáció, ez a települési forma, az agglomeráció váltja valóra.

Messzire vezetne e fejlődés okait, indítékait kutatni. Bizonyára hozzájárul a nagyvárosok zsúfoltságától, zajától, szennyezett levegőjétől való menekvés éppúgy, mint — technikai előfeltételként — a közlekedés általános fejlődése, a gyorsvasutak s nem utolsósorban a gépkocsik hihetetlen mérvű szaporodása világszerte. S noha nálunk Magyarországon, s különösen Szegeden ezek a hatások még csak kis mértékben érvényesülnek, nem kétséges, hogy a fejlődés ütemével párhuzamosan egyre nagyobb súllyal esnek latba. E fejlődésnek elébe kell mennünk: a gazdasági-társadalmi építés és az egyéni jó közérzet biztosítása egyaránt ezt sürgeti. Nagy-Szeged megvalósítása tehát, amikor alapja a közel és a távol városépítésének, egyszersmind a városfejlődés egyetemes törvényszerűségeinek érvényre juttatása.

PÉTER LÁSZLÓ

Mennyire él bennünk a halhatatlan?

Felmerült bennem a kérdés, hogy valóban annyira ismerik-e Petőfit, mint ahogy azt egyes kutatók, irodalmárok, s a nagy költő életével, műveivel behatódásban foglalkozók hiszik és vallják, s mint ahogy általában a köztudatban gyökeret vert ez a hit. A kíváncsiság bogara már a fülemben volt, zúgott, zúgott s arra ösztönzött, hogy Kiskőrösre utazzam, s a Petőfi-házban győződjem meg a valóságról. December végén, egy vasárnapon, elindultam. Szerencsém volt. A lakatnyában ugyanis ezen a napon eskették az újoncokat, s az ünnepségre az ország minden részéből érkeztek a menyasszonyok, szülők, testvérek. Kiskőrös hangyabolyhoz hasonlított, s főleg a délutáni órákban megindult a látogatók áradata a költő szülőházához (azon most ne vitatkozzunk, hogy hol született Petőfi). Ezen az egy napon 153-an lépték át a fehérre meszelt, nádfedeles ház küszöbét. A szám nagyon szép, de ne gondoljuk, hogy rendkívüli. Havi átlagban ugyanis kétezren keresik fel az emlékmúzeumot.

Eleinte csak állok a szoba közepén. Kíváncsiságom a belépés pillanatában a tisztelet katalizátorán félelemmé változik. Van-e jogom megzavarni a kéziratok fölé hajló embereket? Azt az idős, madártestű bácsit, aki fényes keretű szemüvegén keresztül nézi a térképet, gondolkodva követi a fekete vonalakat, a költő megrajzolt vándorútját; azt a diáklányt, aki száját mozgatva hangtalanul olvassa *A XIX. század költői kéziratát*; a katonát, aki sapkáját kezében tartva, szinte vi-

gyázzba mered Bem tábornok arcképe előtt? Állok a szoba közepén.

— Petőfi apja festő volt? — hallom mellettem az előbbi kis öreg hangját. H. H. bácsi Kőszegről jött ide. Csodálkozását megértem, amikor a kép alatti szöveget elolvasom: Petőfi édesapja Orlay Petrich Soma. Megmagyarázom neki a rossz feliratot, s azt remélem, hogy beszélgethetünk, de többet egy szót sem hajlandó mondani. Újra ráhajlik a tárlókra s csak szemöldökének mozgásából lehet következtetni gondolataira.

Elfogódottságomat a véletlen oldja fel. P. E. budapesti fiatalember idegenvezetőnek néz és megkérdezi, hogy hívták Petőfi fiát. Amikor azt is megmondom, hány évig élt, már megkérdezhetem tőle, szerinte melyik a legszebb Petőfi-vers?

— En Petőfit nagyon szeretem. Legjobban a Szeptember végén tetszik.

Mellette szép arcú, fekete hajú fiatalasszony. Együtt vannak, csak K. L.-né Egerből jött. Látszik rajta, fél, hogy őt is bevonjuk a társalgásba. S mikor megkérdezem tőle, hogy melyik Petőfi-vers a kedvence, vállalt felhúzza, kényszeredetten nevet és azt mondja:

— Hát a Talpra magyar! — s újra nevet.

Ezután magam is kezdek úgy forgolódni az alacsony szobákban, mintha valóban idegenvezető lennék. Ezt bizonyára észrevette Zelf Teréz, a múzeum valódi gondnoka, de nem nehezelt érte. Ilyen minőség látszatában már könnyebben szoba elegendhettem a látogatókkal, de természetesen koránisem mindegyikkel. Volt, aki egyenesen menekült előlem, amikor

meghallotta, hogy miről van szó. Egy idős asszony — a fenti szemüveges öreg bácsi felesége — egyáltalán nem így volt. Hosszan kérdezgett a költőről, s azt mondta, hogy keveset tud róla.

— Úgy tudom, hogy fiatalon, a „fronton” szerzett betegségében halt meg szegény — mondta a néni. Hangjából őszinte érdeklődést éreztem, s meglepett, hogy milyen sokat tud — a többiekhez viszonyítva.

A néni után egy kiskőrösi kisiparos-sal beszélgettem. Rövid bevezető után megkérdeztem tőle, hogy szerinte hány éves volt a költő, amikor meghalt?

— Fiatal volt még az, kérem. Nem is halt volna meg, csak ugye, ő vezette a népet a csatába, a szabadságért. Az ilyen emberek nem élnek sokáig...

Igaz, hogy konkrét adatot nem tud, de sejti, hogy Petőfi valami „vezér” volt, aki nemcsak beszélt, hanem cselekedett is. Többet belőle sem tudok kicsikarni. Megunja a kérdezgetést, és elfordul tőlem. Tudom, hogy szereti, tiszteli a költőt, hiszen nem egy alkalommal ingyen végzett el kisebb javításokat az épületen. Miért nem veszi hát egyszer elő a könyveit is? Nemes érzés a tisztelet, de éppen ez kötelez arra, hogy a lehetőség szerint megismerjük, akit tisztelünk. Azt hiszem, a könyvtől idegenkednek, nem hívják fel kellően a figyelmüket a lehetőségekre, mint ahogy a Petőfi-háznak sincs propagandája. Csoda, hogy az idegenek megtalálják. Mellette ugyanis egy nagy építkezés folyik, ami teljesen eltakarja az amúgy is félre eső múzeumot. Tábla sehol. A vasútállomáson ki van ugyan írva, hogy „Látogassa meg Petőfi szülőházát”, de hogy hol, azt már a leleményességre bizzák. Úgy érzi, aki Kiskőrösre látogat, hogy a község nem eléggé büszke fiára. Vagy csak büszke.

Két fiatal, látszatra középiskolás lány nyit be. Megörülök, s már előre tervezgetem, hogy „megforgatom” őket. Gondolatban végigfutok az otthon nagy gonddal összeállított kérdéseimen. Perceken belül kiderül, hogy valóban középiskolások, Szegeden, a textiltechnikumba járnak.

— Petőfiről csak azt tudjuk, amit az iskolában tanultunk — vág minden dolgok elé F. M., s a barátnő, Cs. E. is helyesel.

— Miért szereti Petőfit?

— Hát... ezen még nem gondolkodtunk... Mert szép versei vannak.

— Ki támogatta az első kötet kiadását?

— ? ?

— Hol volt utoljára együtt a költő feleségével?

— A koltói kastélyban — mondja határozottan F. M.

— Dehogy, Pesten voltak — „helyesbít” a másik lány.

— Meddig élt Zoltán?

— Milyen Zoltán? — néznek rám a lányok, s mikor megmondom, kiről van szó, egyszerűen elképednek.

— Hát Petőfinek fia is volt? Látod, ezt nem is tudtuk — fordul barátnőjéhez F. M., s mert látom, hogy kellemetlen nekik a „vizsgáztatás”, engedek titkolt óhajuknak, és elvállunk. Több kérdést úgysem kockáztattam volna meg, hiszen egészen elkéserített a szellemi ellenállóképesség ekkora hiánya. Felmerült viszont bennem, hogy megkövetelhetjük-e az egyszerű emberektől, hogy részleteiben ismerjék a költő életét, műveit? Akkor igen, ha mindent megtennénk a Petőfikultusz kibontakoztatásáért, ha tényleg hiánytalan volna a középiskolai oktatás. Mindez azonban nincs meg. Az iskolákban — alig érthető okokból — eléggé felületesen foglalkoznak Petőfivel, sőt sokszor maguk a tanárok sem érdeklődnek utána.

Jól öltözött fiatal pár nézi a parányi üvegszekrényben levő kancsót, amellyel Petőfit megkeresztelték. Házaspárnak vélem őket, de nem azok. Amikor beszélgetni kezdek velük, a férfi láthatóan rühelli a helyzetet. Észreveszi ezt a nagy szemű, fehér arcú lány, M. M. monori lakos, és fejének dacos mozdulatával elárulja szándékát: most majd „beolvas” nekem, amiért zavarni mertem köreiket.

— Először is, így nem lehet feltenni a kérdést, hogy melyik verse tetszik, mert mindenki tudja, hogy Petőfinek vannak olyan versei, amelyeket nyomorogva írt, van, amit vándorolva, és van, amit a csatában. Nekem legjobban A négyökrös szekér tetszik — enyhül meg a hangja, s mikor magyarul kezd, hogy miért, magamban már meg is bocsátottam az előbbi mozdulatát. A férfi érdektelenül figyeli tovább a kancsót, majd az öreg Petrovics hatalmas pipáját, de a mellette levő kis cédulát már nem olvassa el, és újongva szól oda a lánynak:

— Nézd! Itt van Petőfi pipája. Allati nagy, mi? — Aztán beírják nevüket a vendégekönyvbe, és elmennek.

Keves olyan embert láttam a nap folyamán, akik akkorá áhítattal, meghatóan nagy tisztelettel léptek volna be az egyszerű kis házba, mint T. Gy.-né és K. L.-né, akik a Somogy megyei Szentáról jöttek. A két hatvan év körüli paraszt-asszonyból a hóviráglelkű Hruz Mária tisztaságát éreztem felém lobogni. Úgy

lépték át a küszöböt, mintha templomba lépnének. Megálltak a parányi konyhában, s kezüket összetéve kérdezték:

— Ugye itt született Petőfi Sándor? — s végighaladva a négy szobán, csak sóhajtozni tudtak a meghatottságtól.

— Istenem, itt született — mondogatták, még mikor kifelé mentek is. Magam is elérzékenyültem a két öreg láttán, s gondolni sem mertem arra, hogy okoskodásnak tűnő kérdéseimmel zavarba hozzam őket. Ehelyett a vendégkönyveket forgattam. Havonta kétezer ember, köztük tudósok, parasztok, diákok, orvosok, szakmunkások. De van ilyen bejegyzés is: Egy Petőfi-rajongó lány ezt írta be 1963. augusztus 8-án:

„19. születésnapom legnagyobb ajándéka, hogy eljuthattam ide. L. Zs. Kötce.”

Egy tanítónak ez a véleménye: „A múzeum anyagának elrendezése olyan jó, hogy többet ér, mint az iskola.” Lehet, hogy ez túlzás, de igazság van benne. Ha valaki figyelmesen körüljárja a szobákat, mindent elolvas — megismeri a költőt. Sajnos, csak kevesen olvassák el a magyarázó szövegeket. Legtöbb embernek az a látogatás csúcsa, amikor beírja nevét az emlékkönyvbe. Mint ez a négy fiatal is. Ők azzal kezdik, hogy rögtön tollat ragadnak és igyekeznek „miniszteri” aláírást kanyarintani. Tiszteletnek, alázatnak nyoma sincs az arcukon. Mintha kocsmába jöttek volna. Aztán nyeglén elindulnak a szobákba. Egy lány van a három fiúval, akik azon fáradoznak, hogy minél szellemesebb megjegyzéseket tegyenek, amivel „bevágódnak” a kislánynál.

— Klassz kis nyoszolya, mi? — sziporkázik Cs. J. az ágy mellett, amelyben a költő született. A lány elismerően kacarász. Mennek tovább.

— Itt a korabeli villanykapcsoló — igyekszik túltenni barátján K. Gy., de mivel a kislány erre nem reagál, a konyhába érve a szabadkémény alatt levő fazekaknál újabban próbálkozik.

— Ebben főzték meg az anyám tyúkját — mutat a legnagyobb edényre, s ez már hat. Mind a négyen hangosan nevetnek. A csendesen nézelődők ijedten kapják fel fejüket a szentségtörésre. Mikor a négy fiatal a költői kastély Jókai által készített rajza előtt áll, A. P. megjegyzi:

— Kévsé ideig élvezhette a srác a házasélet örömeit. Ezért sajnálom.

Ezen már mosolyogni sem lehet.

Végül a legtanulságosabb beszélgetésről, amit a Petőfi-házban folytattam egy

látogatóval. Ha semmi más, ez feltétlenül meggyőző volt arról, mennyire kevés, amit az iskolában Petőfiről tanulunk, s hogy egészen művelt emberek is abszolút téves nézeteket hirdetnek úgy, mint bebizonyított igazságot. M. I. egy országos vállalat diszpečsere, nagy intelligenciájú, önálló gondolkodású ember.

— Petőfit a felesége hajszolta a halálba. Szendrey Júlia csak a hírnévért ment hozzá a költőhöz — mondja —, s azon volt, hogy megszabaduljon tőle. Ez a nő, kérem, mindennek jó volt, csak feleségnek nem. Ő okozta a vesztét Petőfinek, aki egyáltalán nem volt sem forradalmár, sem politikus.

Egy középiskolás lány például kijelentette, hogy Szendrey Júlia nem is szerette Petőfit, hiszen olyan hamar férjhez ment. Nem tudják, hogy a „feleségek felesége” 1849 telén férfiruhába öltözve ment el Segesvárra keresni a költőt, s előtte búcsúlevelet hagyott a fiának, mert nem hitte, hogy túléli a csapást: Sándor elvesztését. Júlia a legtisztább asszony a magyar irodalomtörténetben, s talán ezért volt legragikusabb a sorsa is.

Eszembe jut, amit Illyés Gyula írt róla: „... Nincs egyedül a vészben; ragaszkodó, szerelmes asszony simul hozzá, amíg ő magasra tartva veri a lantot, amelynek hangja kezd ismét messze hangzani, iramot és irányt adva az eseményeknek, néha a politikusok szavánál is jobban...” M. I. azonban folytatja: — Persze talán jobb is, hogy meghalt, mert sokra már úgysem vitte volna. Az utolsó évben írt versei bizony már gyengék. Kiegett az az ember.

Tűnődöm, hogy vajon tudja-e, melyek azok az utolsó évben írt versek: Európa csendes, újra csendes, Az erdélyi hadsereg, Csatában, Szüleim halálára — s a legutolsó a Szörnyű idő.

Tudom, hogy tájékozódásomból abszolút érvényű következtetéseket nem lehet levonni, de azt mindenesetre, hogy sok mulasztás terhel bennünket. Mit teszünk azért, hogy a felnövekvő ifjúság, a középkorúak s az idősek is megismerjék azt az embert, akitől talán a legtöbbet tanulhatunk hazaszeretet, internacionalizmus, emberség dolgában. Szinte évenként kiadjuk összes műveit, de elég-e ez? Nem érezhetünk megnyugvást addig, amíg a 114 éve oly sokak elől bujkáló igazság mindenkihez el nem jut. Erre éppen Petőfinek, a magyar megvesztegethetetlennek az emléke kötelez bennünket.

GÁL SÁNDOR